

BİBLİYOGRAFYA :

Elvan Çelebi, *Menâkıbü'l-kudsiyye* (nşr. İsmail E. Erünsal — A. Yaşar Ocak), İstanbul 1984, s. LXIV-LXX, 100-132; Edirneli Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi* (nşr. Atsız), İstanbul [1972], s. 28; Meccî, *Şakâik Tercümesi*, s. 23; Şikârî, *Karamanoğulları Tarihi* (nşr. M. Mesut Koman), Konya 1946, s. 16; *Osmanlı Müellifleri*, I, 109-110; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 232-236; a.m.f., "Âşık Paşa", *İA*, I, 701-706; Ergun, *Türk Şairleri*, I, 129-144; Abdülbâki Gölpınarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul 1961, s. 295-346; a.m.f., "Âşık Paşa'nın Şiirleri", *TM*, V (1936), s. 87-101; A. Yaşar Ocak, *XIII. Yüzyılda Anadolu'da Babailer İsyarı*, İstanbul 1980, s. 159-161; Fahir İz — Günay Kut, *Büyük Türk Klâsikleri I*, İstanbul 1985, s. 299-301; Ali Saim Ülgen, "Kırşehir'de Türk Eserleri", *VD*, II (1942), s. 254-261; Ağâh Sırrı Levend, "Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi: Fakr-nâme ve Vaşf-ı Hal", *TDAY Belleten* 1953, s. 205-253; a.m.f., "Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi Daha: Hikâye ve Kimya Risâlesi", *TDAY Belleten* 1954 (1988), s. 265-276; E. Jemma, "Il Fakr-nâme' Libro Della Poverta di Âşık Paşa", *Estatto dalla Rivista Degli Studi Orientali*, XXIX, Roma 1954, s. 219-245; A. Kutsî Tecer, "XV. Yüzyıla Ait Oyun-Raks Hakkında Mühim Bir Eser", *TFA*, I/106 (1958), s. 1695-1696; II/107, s. 1709-1712; III/108, s. 1723-1725; IV/110, s. 1754-1755; V/113, s. 1805-1808; VI/118, s. 1901-1902; Ali Alparslan, "Âşık Paşa'da Tasavvuf", *TDED*, XII (1963), s. 143-156; Sadettin Buluç, "Elvan Çelebi'nin Menâkıb-nâmesi", *TM*, XIX (1980), s. 1-6; Fahir İz, "Âşık Paşa", *EI²* (İng.), I, 698-699.

GÜNAY KUT

Tasavvufî Şahsiyeti. Âşık Paşa, kurucusu Baba İlyâs-ı Horasânî olan büyük ve nüfuzlu bir şeyh ailesinin XIV. yüzyılın ilk yarısındaki en önemli temsilcisidir. Onun, zamanında Anadolu'da Vefâiyye tarikatının başı sıfatıyla tanınmış bir mutasavvıf olduğu muhakkaktır. Küçük yaştan itibaren adı geçen tarikat çevresinde, bu çevreye mensup mühim şahsiyetlerden iyi bir tasavvuf terbiyesi aldığı, oğlu Elvan Çelebi'nin bizzat kendi ifa-

delerinden anlaşılmaktadır (*Menâkıbü'l-kudsiyye*, s. 103).

Âşık Paşa kendi tarikat çevresinde olduğu kadar, o devirde Kırşehir ve yöresinde yayılmış bulunan Hacı Bektâş-ı Velî, Şeyh Süleymân-ı Türkmânî ve Ahî Evran geleneklerine bağlı önemli kişilerle de münasebet kurmuş olmalıdır. Bilhas-sa Mevlânâ ve Sultan Veled'e ve bunların eserlerine büyük bir hayranlık duyduğu görülen Âşık Paşa'nın Mevlevîlerle de ilişkisi bulunduğu rahatça söylenebilir (*İA*, I, 703). Onun Kırşehir gibi XIII. yüzyıldan beri kuvvetli ilmî, fikrî ve edebî gelişmelere sahne olmuş bir merkezde yetişmiş bulunmasının tasavvufî şahsiyeti üzerindeki rolü şüphesiz büyüktür. Âşık Paşa burada, "muhtelif mahiyette dervişlik cereyanlarının ve fütüvvet prensiplerinin çok canlı ve kuvvetli bulunduğu bir sahada" fikirlerini yayarak hatırı sayılır bir müridler zümresi edindi (*İA*, I, 702-703). Bütün bunlara rağmen bir müddet sonra Âşık Paşa'nın bir taraftan Hacı Bektâş müridleri, diğer yandan da Şeyh Süleymân-ı Türkmânî ve Ahî Evran taraftarlarıyla rekabet etmek zorunda kaldığını düşünmek lâzım geliyor. Çünkü oğlu Elvan Çelebi bu baba yurdunu bırakıp sülâlenin kurucusu Baba İlyâs-ı Horasânî'nin mekânı olan Çorum ve Amasya arasındaki Mecitözü bölgesine yerleşmek zorunda kalmıştır.

Âşık Paşa, XIII. yüzyılda en büyük temsilcisi Baba İlyâs-ı Horasânî olan Türk "heterodoks" İslâm anlayışının propagandacısı bir şeyh ailesinin Muhlis Paşa'dan sonra çeşitli siyasî ve kültürel sebeplerin tesiriyle tedricen Sünnileşme yoluna girdiği bir devirdeki en önemli üyesidir. Kendisinin tasavvufî düşünceleri konusunda bir ölçüde en iyi belge, hiç şüphesiz *Garibnâme* adındaki meş-

hur mesnevisidir. İlk anda bu esere bakarak Âşık Paşa'nın tıpkı Mevlânâ gibi **vahdet-i vücûd** mektebine bağlı Sünnî bir mutasavvıf olduğu görüşüne sahip olunmaktadır. Nitekim F. Köprülü bu yüzden onun, kendi zamanında Anadolu'da çok çetin bir tarzda sürüp giden Sünnî ve gayri Sünnî mutasavvıflar arasındaki mücadelede birincilere dahil bulunduğunu ve *Garibnâme*'yi bu yolda yazdığını söyler (*İA*, I, 704). Bu görüş genelde doğru olmakla birlikte, Âşık Paşa'nın, âyet ve hadislerle, çeşitli tasavvufî eserlerden alınmış ahlâkî ve tasavvufî öğütleri ihtivâ eden bu eserinin, içinde birtakım heterodoks kalıntıların bulunması ihtimalini ileri süren görüş (bk. *EI²* (Fr.), I, 720) karşısında sistemli ve derinlemesine tahliline gerek vardır.

Elvan Çelebi'nin, Âşık Paşa'nın oğlu olması dolayısıyla, babasının tasavvufî yönünü salâhiyetle ve en iyi anlatması gereken birinci elden bir kaynak vazifesi göreceğini düşünmek elbette tabiidir. Ancak onun, adı geçen eserinde babasından büyük bir hayranlıkla bahsetmesine ve fevkalâde nefis mısralarla mistik bir tablo içinde onu tasvir etmesine rağmen, yukarıdaki meselenin aydınlanmasına yarayacak bir ipucu vermediğini belirtmek gerekir. Bununla beraber Elvan Çelebi, çizdiği bu mistik tablo ile velîlik mertebesinin en üst basamağına ulaşmış büyük bir velîyi anlatmak istemektedir (*Menâkıbü'l-kudsiyye*, s. 100-132). Bu ise bir evlâdın babasına, bir müridin şeyhine olan bağlılık ve saygısının ifadesi olarak değerlendirilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

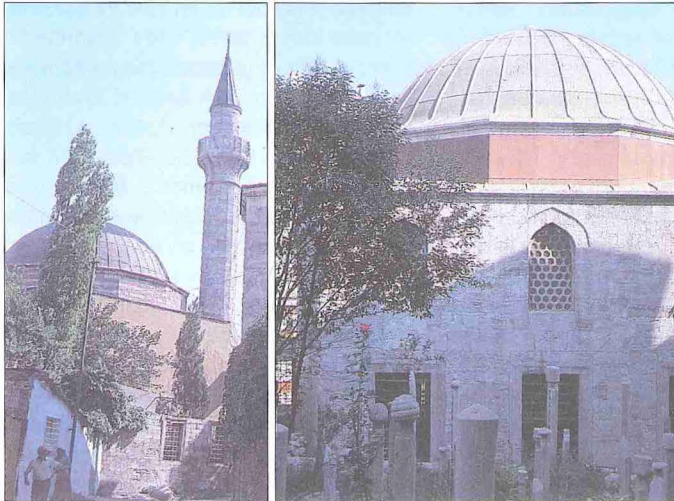
Elvan Çelebi, *Menâkıbü'l-kudsiyye* (nşr. İsmail E. Erünsal — A. Yaşar Ocak), İstanbul 1984, s. LXIV-LXX, 100-132; M. Baudier, *Histoire de la Religion des Turcs*, Paris 1625, s. 209, 210; Hammer, *GOD*, I, 54; Gibb, *HOP*, I, 167 vd.; Hüseyin Hüsameddin [Yaşar], *Amasya Tarihi*, İstanbul 1327-30, I, 224; İstanbul 1329-32, II, 470-479; Carl Brockelmann, "Altosmanische Studien I: Die Sprache 'Âşıqpâşâs Paşa und Aşmedis", *ZDMG*, LXXIII (1919), s. 1-29; M. Fuad Köprülü, "Âşık Paşa", *İA*, I, 701-706; Fahir İz, "Âşık Paşa", *EI²* (Fr.), I, 719-720.

AHMET YAŞAR OCAK

ÂŞIK PAŞA CAMİİ

İstanbul'da Fâtih Külliyesi ile Haliç arasındaki yamaçta XVI. yüzyıla ait cami ve müstemlâtı.

Âşık Paşa Camii ve haziresindeki Seyyid Velâyet Türbesi - Fâtih / İstanbul

Fetihten sonra Fâtih'in mimarı Sinân-ı Atîk'ten dolayı Mimar Sinan mahallesi olarak adlandırılan bu yerde (bugünkü Haydar Mahallesi), Anadolu ve Rumeli'de